

Конституцияга киритилган ўзгартиришлар

Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги

- Конституцияни яратиш – бу мустақиллик учун кураш ва давлат қуришнинг узвий таркибий қисми:

- биринчи ҳуқуқий қадам – 1989 йил ўзбек тилига давлат тили мақоми берилиши
- иккинчи ҳуқуқий қадам – 1990 йил 24 март куни Президентлик институти таъсис этилиши
- учинчи ҳуқуқий қадам – 1990 йил 20 июнь Мустақиллик декларациясининг қабул қилиниши, янги давлат рамзларини тайёрлаш бўйича комиссия тузилиши
- тўртинчи ҳуқуқий қадам – 1990 йил 21 июнь куни Конституциявий комиссиянинг ташкил этилиши

- **бешинчи ҳуқуқий қадам** –

Президентимизнинг Ҳиндистонга 1991 йилги ташрифи. 1991 йил 25 август Фармониинг қабул қилиниши

- **олтинчи ҳуқуқий қадам** – Олий Кенгаш

Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги тўғрисида Баёнотнинг ва “Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги асослари тўғрисида” ги конституциявий қонуннинг қабул қилиниши, Давлат мустақиллигининг ЭЪЛОН қилиниши

- **еттинчи ҳуқуқий қадам** – 1991 йил 29 декабрда Президент сайлови ва Давлат мустақиллиги тўғрисидаги референдумнинг ўтказилиши
- **саккизинчи ҳуқуқий қадам** – биринчи Конституция лойиҳасининг илк бор матбуотда умумхалқ муҳокамаси учун эълон қилиниши. *1992 йил 26 сентябрда биринчи марта, газеталарда чоп этилди*
- **тўққизинчи ҳуқуқий қадам** – Конституция лойиҳасининг *1992 йил 21 ноябрда иккинчи марта матбуотда эълон қилиниши*
- **ўнинчи ҳуқуқий қадам** – Конституциянинг қабул қилиниши

- **Конституциявий давлат** – бу Асосий Қонун нормалари асосида шакллантирилган давлат органлари тизими.
- **Конституциявий тузум** – инсоният ижтимоий турмушининг буюк ғалабаси, умумэътироф этилган ҳаёт шакли ҳисобланади. Уни заифлаштиришга, унинг барқарорлигига путур етказишга, конституциявий тузилмалар обрўсини тўкишга қаратилган ҳар қандай уриниш ҳуқуқий давлат руҳи ва моҳиятига зид келади

Ҳуқуқий давлат – жамиятнинг иродасини ифода этувчи ва уни акс эттирувчи, қонуннинг устуворлигига асосланган умумий ташкилотдир. Ҳуқуқий давлат – ҳуқуқнинг ҳукмронлиги ва устуворлиги, ҳокимият ваколатларининг бўлиниши, суднинг мустақиллиги таъминлангани, ҳуқуқни муҳофаза этувчи органлари иши самарали бўлган, ҳақиқий халқ ҳокимияти, юқори даражадаги сиёсий-ҳуқуқий маданиятга эришган демократик давлат

Ўзбекистон Республикаси конституциявий тузумининг асосларига киритилган тамойиллари:

- давлатнинг манбаи халқ эканлиги
- ҳокимиятнинг тармоқларга бўлиниши
- ғоявий ва сиёсий ҳурфикрлик
- кўппартиявийлик
- ижтимоий адолат
- фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариши

Ўзбекистон Республикаси

Конституциясининг асосий принциплари

- I. Давлат суверенитети принципи
(1-6-моддалар)
- II. Халқ ҳокимиятчилиги принципи
(7-14-моддалар)
- III. Конституция ва қонуннинг устунлиги принципи (15-16-моддалар)
- IV. Ташқи сиёсат принципи (17-модда)

- Инсон ва фуқароларнинг асосий ҳуқуқлари, эркинликлари *(18-46 моддалар)*
- Ҳар бир шахс мулкдор бўлишга ҳақли *(36-модда)*
- Ҳар бир шахс меҳнат қилиш, эркин касб танлаш, адолатли меҳнат шароитларида ишлаш ва қонунда кўрсатилган тартибда ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқига эгадир *(37-модда)*
- Ёлланиб ишлаётган барча фуқаролар дам олиш ҳуқуқига эгадирлар. Иш вақти ва ҳақ тўланадиган меҳнат таътилининг муддати қонун билан белгиланади *(38-модда)*
- Ҳар ким қариганда, меҳнат лаёқатини йўқотганда, шунингдек боқувчисидан маҳрум бўлганда ва қонунда назарда тутилган бошқа ҳолларда ижтимоий таъминот олиш ҳуқуқига эга *(39-модда)*

- Ҳар бир инсон малакали тиббий хизматдан фойдаланиш ҳуқуқига эга (*40-модда*)
- Ҳар ким билим олиш ҳуқуқига эга. Бепул умумий таълим олиш давлат томонидан кафолатланади (*41-модда*)
- Ҳар кимга илмий ва техникавий ижод эркинлиги, маданият ютуқларидан фойдаланиш ҳуқуқи кафолатланади (*42-модда*)
- Вояга етмаганлар, меҳнатга лаёқатсизлар ва ёлғиз кексаларнинг ҳуқуқлари давлат ҳимоясидадир (*45-модда*)
- Хотин-қизлар ва эркаклар тенг ҳуқуқлидирлар (*46-модда*)

- Мулкдор мулкига ўз хоҳишича эгаллик қилади, ундан фойдаланади ва уни тасарруф этади *(54-модда)*
- Ўзбекистон Республикасида қонунда белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган касаба уюшмалари, сиёсий партиялар, олимларнинг жамиятлари, хотин-қизлар, фахрийлар ва ёшлар ташкилотлари, ижодий уюшмалар, оммавий ҳаракатлар ва фуқароларнинг бошқа уюшмалари жамоат бирлашмалари сифатида эътироф этилади *(56-модда)*

- Касаба уюшмалари ходимларнинг ижтимоий-иқтисодий ҳуқуқларини ва манфаатларини ифода этадилар ва ҳимоя қиладилар. Касаба ташкилотларига аъзо бўлиш ихтиёрийдир *(59-модда)*
- Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари давлат ҳокимияти вакиллик органларига сайлаш ва сайланиш ҳуқуқига эгадирлар. Ҳар бир сайловчи бир овозга эга. Овоз бериш ҳуқуқи, ўз хоҳиш иродасини билдириш тенглиги ва эркинлиги қонун билан кафолатланади. Ўзбекистон Республикасининг ўн саккиз ёшга тўлган фуқаролари сайлаш ҳуқуқига эгадирлар *(117-модда)*

- Оила жамиятнинг асосий бўғинидир ҳамда жамият ва давлат муҳофазасида бўлиш ҳуқуқига эга. Никоҳ томонларнинг ихтиёрий розилиги ва тенг ҳуқуқлилигига асосланади *(63-модда)*
- Ота-оналар ўз фарзандларини вояга етгунларига қадар боқиш ва тарбиялашга мажбурдирлар. Давлат ва жамият етим болаларни ва ота-оналарининг васийлигидан маҳрум бўлган болаларни боқиш, тарбиялаш ва ўқитишни таъминлайди, болаларга бағишланган хайрия фаолиятларни рағбатлантиради *(64-модда)*

- Фарзандлар ота-оналарнинг насл-насабидан ва фуқаролик ҳолатидан қатъи назар, қонун олдида тенгдирлар. Оналик ва болалик давлат томонидан муҳофаза қилинади *(65-модда)*
- Вояга етган, меҳнатга лаёқатли фарзандлар ўз ота-оналари ҳақида ғамхўрлик қилишга мажбурдирлар *(66-модда)*

**Давлат
(1-сектор)**

**Хусусий сектор
(2-сектор)**

**нотижорат
ташкilotлар
(3-сектор)**

БИРИНЧИ СЕКТОР (давлат)

- Қонун чиқарувчи ҳокимият
- Ижро этувчи ҳокимият
- Суд ҳокимияти

Давлат
ҲОКИМИЯТИ

Қонун чиқарувчи
ҲОКИМИЯТ

Ижро этувчи
ҲОКИМИЯТ

Суд
ҲОКИМИЯТИ

Сенат

Вазирлар
Маҳкамаси

Олий суд

Қонунчилик
Палатаси

Вазирликлар,
агентликлар,
қўмиталар ва б.

Конститу-
циявий суд

Судьялар
олий кенгаши

Ўзбекистоннинг маъмурий-ҳудудий тuzилиши

(68-75-моддалар)

- Ўзбекистон таркибида
Қорақалпоғистон Республикаси
- 12 та вилоят
- 157 та туман
- 120 та шаҳар, шундан: вилоятга
бўйсунувчи 64 та шаҳар, шаҳар
типидаги 109 та посёлкалар бор.

ИККИНЧИ
СЕКТОР
(тадбиркорлик субъектлари)

**Жами тадбиркорлик
субъектлари**

+800 000

**шундан, якка тартибдаги
тадбиркорлар**

400 000

**микрофирма ва кичик
корхоналар**

220 000

**хорижий инвестиция
иштирокидаги корхоналар**

4 500

фермер хўжаликлари

167 049

бошқа корхоналар

+85 500

Учинчи сектор

(фуқаролик жамияти институтлари)

- Мустақил Ўзбекистоннинг Конституцияси янги мустақил жамиятнинг ишончли ҳуқуқий кафолатларини шакллантирди ва мустаҳкамлади
- Ўтган давр мобайнида Конституция нормаларига мувофиқ 8 та конституциявий қонун, 16 та кодекс, 890 дан зиёд қонун қабул қилинди
- 250 дан ортиқ кўп томонлама халқаро шартнома ратификация қилинди
- Ўзбекистонда 35 мингга яқин норматив-ҳуқуқий ҳужжат амалда.
- Шу тариқа Асосий Қонунимизни амалга оширишнинг яхлит ҳуқуқий механизми яратилди

Ўзбекистонда Конституциянинг 83-моддасига мувофиқ, қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига қуйидаги 7 та субъект эга:

- Ўзбекистон Республикаси Президенти;
- ўз давлат ҳокимиятининг олий вакиллик органи орқали Қорақалпоғистон Республикаси;
- Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси депутатлари;
- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси;
- Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди;
- Ўзбекистон Республикасининг Олий суди;
- Ўзбекистон Республикасининг Бош прокурори.

Конституцияга киритилган ўзгартиш, қўшимча ва тузатишлар:

- ЎзР 28.12.1993 й. - 77-модда;
- ЎзР 24.04.2003 й. - XVIII-XX, XXIII-боблар;
- ЎзР 11.04.2007 й. - 89-модда, 93-модда 15-банди, 102-модда иккинчи қисми;
- ЎзР 25.12.2008 й. - 77-модда биринчи қисми;
- ЎзР 18.04.2011 й. - 78, 80, 93, 96 ва 98-моддалар;
- ЎзР 12.12.2011 й. - 90-модда;
- ЎзР 16.04.2014 й. - 32, 78, 93, 98, 103 ва 117-м.
- ЎзР 06.04.2017 й. – 80, 81, 83, 93, 107, 110, 111-м.
- ЎзР 31.05.2017 й. – 80, 93, 108 ва 109-м.
- ЎзР 26.08.2017 й. – 99-модда

- Конституцияга **1-ўзгартириш - 28.12.1993 й.**
Конституция **77-моддасининг** биринчи қисмидаги "150 нафар депутатдан" деган сўзлар "депутатлардан" деган сўзлар билан алмаштирилди.
- Конституцияга **2-ўзгартириш - 24.04.2003 й.**
Конституция **бешинчи бўлими XVIII - XX, XXIII бобларига** тааллуқли ҳамда келгуси чақириқда Ўзбекистон Республикасининг икки палатали парламенти сайлаш ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг конституциявий ваколат муддатини беш йилдан етти йиллик қилиб ўзгартириш тўғрисидаги масалалар юзасидан 2002 йил 27 январь куни ўтказилган Ўзбекистон Республикаси референдумининг қарорлари билан боғлиқ

- Конституцияга 3-ўзгартириш - 11.04.2007 й. - 89-моддасига, 93-м.15-бандига, 102-м. иккинчи қисми.
- Конституцияга 4-ўзгартириш - 25.12.2008 й. - 77-модданинг биринчи қисми қуйидаги таҳрирда баён этилди: "Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси қонунга мувофиқ сайланадиган бир юз эллик депутатдан иборат.

- Конституцияга 5-ўзгартириш - 18.04.2011 й.
- 78, 80, 93, 96 ва 98-моддалар давлат ҳокимияти ва бошқарувини янада демократлаштириш, давлат ҳокимиятининг учта субъекти: давлат бошлиғи – Президент, қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятлар ўртасидаги ваколатларнинг янада мутаносиб тақсимланишини таъминлаш, шунингдек, демократик ислоҳотларни амалга оширишда сиёсий партияларнинг роли ҳамда таъсирини кучайтиришга қаратилган

- Конституцияга 6-ўзгартириш - 12.12.2011 й. 90-модда. Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари томонидан умумий, тенг ва тўғридан-тўғри сайлов ҳуқуқи асосида яширин овоз бериш йўли билан беш йил муддатга сайланади. Президентни сайлаш тартиби Ўзбекистон Республикасининг қонуни билан белгиланади.

Конституцияга 7-ўзгартириш 2014 йилда
(32, 78, 93, 98, 103 ва 117-м.)

Конституциявий янгиланишларнинг
мазмун-моҳияти мамлакатимизда давлат
ҳокимияти ва бошқарувини янада
демократлаштириш, биринчи навбатда,
давлат бошқарувининг энг муҳим
тамойилларидан бўлмиш давлат
ҳокимиятининг қонун чиқарувчи, ижро
этувчи ва суд ҳокимиятига бўлиниш
принципини конституциявий
таъминлашдан иборат

- Конституцияга **8-ўзгартириш 2017 йил 6 апрелдан** Конституциянинг **80, 81, 83, 93, 107, 110, 111-м.** киритилди (*Қонунчилик палата томонидан 2017 йил 17 мартда қабул қилинган ва Сенат томонидан 2017 йил 28 мартда маъқулланган*).
- Конституцияга **9-ўзгартириш 2017 йил 2 июндан** Конституциясининг **80, 93, 108, 109-м.** киритилган ўзгаришлар кучга кирди (*Қонунчилик палата томонидан 2017 йил 23 майда қаюул қилинган, Сенат томонидан 27 майда тасдиқланган*).
- Конституцияга **10-ўзгартириш 2017 йил 26 августда 99 – м.** тегишли ўзгартишлар ва қўшимча киритилди.

- 18 ёшгача бўлган мамлакат аҳолисининг 35%ни ташкил этади
- 30 ёшгача бўлганлар мамлакат аҳолисининг 64,5%ни ташкил этади
- 60 ёшдан ошганлар 2 млн.873 минг киши
- 80 ёшдан ошганлар 225 минг киши
- 90 ёшдан ошганлар 44 минг киши
- 100 ёшдан ошганлар 8700 киши
- Ўртача умр – 67 ёшдан 73.5 ёшга, жумладан, аёллар ўртача умри – 75.8 ёшга ўсди.

- Ўзбекистон аҳолисининг ўртача ёши - 27 ёш.
- РФ аҳолисининг ўртача ёши - 39 ёш.
- Италия аҳолисининг ўртача ёши - 45 ёш.
- 200 дан ортиқ давлат орасида аҳоли сони жиҳатидан Ўзбекистон 38 ўринда туради.
- Аҳоли сонига нисбатан Ўзбекистон 100 дан ошганлар сони бўйича дунёда 6 ўринда (Хитой, Япония, Корея, Англия, Италиядан кейин) туради.

БМТ маълумотларига кўра:

- жаҳондаги жами ишнинг 2/3 қисмини хотин-қизлар бажаради;
- жаҳондаги барча даромаднинг 1/10 қисмини хотин-қизлар олади;
- жаҳондаги мулкнинг 1/100 қисми хотин-қизларга тегишли;
- жаҳондаги қашшоқ одамларнинг 70 фоизи хотин-қизлардир.
- жаҳондаги раҳбарлик лавозимларининг фақат 1 фоизини хотин-қизлар эгаллаган, парламентдаги 10 фоиз ўрингина хотин-қизларга тегишли;
- жаҳондаги саводсизларнинг 2/3 қисмини хотин-қизлар ташкил қилади;.

Ўзбекистонда йилларнинг номланиши

- 1997 – Инсон манфаатлари йили
- 1998 – Оила йили
- 1999 – Аёллар йили
- 2000 – Соғлом авлод йили
- 2001 – Она ва бола йили
- 2002 – Қариялар йили
- 2003 – Обод маҳалла йили
- 2004 – Меҳр-мурувват йили
- 2005 – Сиҳат-саломатлик йили
- 2006 – Ҳомийлар ва шифокорлар йили
- 2007 – Ижтимоий муҳофаза йили
- 2008 – Ёшлар йили

- 2009 – Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили
- 2010 – Баркамол авлод йили
- 2011 – Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик
йили
- 2012 – Мустаҳкам оила йили
- 2013 – Обод турмуш йили
- 2014 – Соғлом бола йили
- 2015 – Кексаларни эъзозлаш йили
- 2016 - Соғлом она ва бола йили
- 2017 – Халқ билан мулоқот ва инсон
манфаатлари йили
- 2018 – Фаол тадбиркорлик, инновацион ғоялар
ва технологияларни қўллаб-қувватлаш
йили

